Lausunto Eduskunnan Tarkastusvaliokunnalle

Hallituksen vuosikertomus 2024 ja siihen sisältyvää eduskunnan kannanottoa EK 25/2019 vp – K 3/2019 vp – K 13/2019 vp

Terveet tilat 2028 hanke, tulokset ja hankkeen vaikuttavuus

Filha ry

Filha ry kiittää mahdollisuudesta lausua asiasta.

Terveet tilat 2028 oli alun perin tarkoitus olla 10-vuotinen toimenpideohjelma, jonka tavoitteena oli julkisten rakennusten tervehdyttäminen ja sisäilmasta oireilevien ja sairastuneiden hoidon ja kuntoutuksen tehostaminen. Ohjelman keskeinen keino on ollut ennakoivan ja ennaltaehkäisevän toimintatavan edistäminen ja vakiinnuttaminen julkisessa kiinteistönpidossa niin, että rakennusten kunto, sopivuus käyttötarkoitukseensa ja käyttäjien kokemukset tarkistetaan ja arvioidaan säännöllisesti. Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen koordinoima Kansallinen sisäilma ja terveys -ohjelma on toteuttanut terveyden ja hyvinvoinnin edistämiseen liittyviä toimenpiteitä sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonalalla.

1. Terveet tilat 2028 -toimenpideohjelman keskeisten tavoitteiden toteutuminen? Mitä toimenpideohjelmalla on saatu aikaan, arvio ohjelman vaikuttavuudesta?

Ohjelmalla oli laajat tavoitteet, jotka kohdentuivat julkisiin rakennuksiin. Julkisten rakennusten valitseminen kohteeksi oli järkevää ja ohjelman käynnistymisen ajankohtana erittäin ajankohtaista. Tuolloin käytiin laajahkoa keskustelua julkisten rakennusten kunnosta ja niitä käyttävien terveydentilasta sekä rakennusten huonoon sisäilmaan liittyväksi koetuista terveysvaikutuksista. Olennaista oli ohjelman kohdentuminen rakennusten osalta asiantuntijoille. Ajankohtaisuus säilyi koko ohjelma-ajan ja siinä huomioitiin muuttuva toimintaympäristö sekä ohjelman aikana esille tulleet tarpeet.

Ohjelmassa saatiin aikaiseksi merkittäviä tuotoksia, joista mainitsemme mm. selvityksillä laajennetun tietopohjan aiheesta. Ohjelman käynnistyessä keskustelu aihepiiristä oli hyvinkin kärkevää ja vastakkainasettelu esim. julkisten tilojen kunnosta vastaavien ja niitä käyttävien tai suuren yleisön välillä oli ilmeistä. Ohjelmassa otettu asialinja ja tietopohja ovat ohjanneet keskustelua rauhallisempaan suuntaan. Vastakkainasettelua on vältetty ohjelma-aikana.

Ohjelman viestintä on ollut onnistunutta ja esimerkiksi Terveet tilat -toimintamalliin sisällytetyt ohjeet kunnille viestintään liittyen ovat varmasti osaltaan olleet vaikuttamassa positiivisesti sisäilmatilanteiden asialliseen selvittämiseen ja turhan vastakkainasettelun vähentämiseen.

Ohjelman aikana tuotetut julkaisut ovat olleet luonteeltaan selvityksiä, kartoituksia ja myös erittäin tarpeellisia oppaita. Ohjelma on tuottanut myös tarpeellista oppimateriaalia esim. ammattikorkeakouluille.

Ohjelma on tuottanut osaamista vahvistavaa sisältöä, ja vaikuttavuus on ollut tämän avulla merkittävä. Tietopohja on olemassa ohjelman päättymisen jälkeenkin, mutta ohjelman ennenaikainen keskeyttäminen haastaa vaikuttavuutta, koska osa toimista on jäänyt jalkauttamisen suhteen kesken. Tähän satsaaminen olisi ollut arvokasta, jotta tuotetut materiaalit olisivat paremmin kohderyhmän tiedossa ja helposti löydettävissä. Painopiste ohjelman alkuvuosissa on ollut tieto- ja sisältöpohjan tuottamisessa. Jalkauttamiseen olisi toivonut jatkoresursseja.

Ohjelman sijoittuminen alussa Valtioneuvoston kansliaan on ollut ohjelman arvon ja vaikuttavuuden kannalta tärkeä. Sen siirtyminen ympäristöministeriöön on myös toimiva ratkaisu.

Ohjelman resurssit ovat rajanneet laajempaa kehittämistyötä. Toimijat ovat olleet osaavia.

2. Kansallinen sisäilma ja terveys -ohjelman tavoitteet ja aikaansaannokset?

Kansallinen sisäilma ja terveys -ohjelma on toiminut melko itsenäisenä kokonaisuutena Terveiden tilojen yhteydessä. Siinä painopisteenä on ollut terveyden ja hyvinvoinnin edistäminen.

Sisäilmaan liittyvien tietojen lisääminen, virheellisten uskomusten ehkäisy ja oikaiseminen ja väestön luottamuksen lisääminen sisäilma-asioiden hoitoon ovat olleet merkittäviä Sisäilmaohjelman tavoitteita. Tämän suhteen tehty selvitystyö, viestintä ja tiedon lisääminen ovat olleet onnistuneita aikaansaannoksia. Sisäilmaohjelman käynnistyessä huolet sisäilman mahdollisista terveysvaikutuksista olivat suuria ja keskustelu aihepiiristä hyvinkin latautunutta. Ohjelman myötä on tuotettu tietoa ja puolueettomasti arvioitu asioita. Yleinen keskustelu ja aihepiiriin liittyvät pelot ovat rauhoittuneet sekä aiheeseen liittyvä negatiivinen näkyvyys mediassa on pienentynyt.

Merkittävää on terveysasioihin liittyvän painotuksen vuoksi ollut rakennusten kuntoon liittyvä tieto ja rakennusten tilanteen selvittelyyn liittyvät ohjeistukset. Tässä yhteys Terveet tilat -ohjelmaan on ollut merkittävä positiivisesti vaikuttava yhteistyötekijä. Sisäilmaohjelmassa on mm. luotu toimintamalleja päiväkoteihin ja kouluihin sekä päivitetty ohjeita työpaikoille. Näihin tiloihin liittyvät tiloissa työskentelevien kokemat oireet, ja myös huolet, ovat ennen ohjelmaa olleet ilmeisiä. Ohjeistamalla on tilanteita pystytty paremmin hallitsemaan ja antamaan niin rakennusten kunnosta vastaaville kuin käyttäjille kohdentuvia ohjeita. Kuntien panostus sisäilman laatuun on ohjelmien myötä parantunut. Myös väestön luottamus oman kunnan toimiin on lisääntynyt ohjelman aikana.

Ennen Sisäilmaohjelmaa terveydenhuollon ammattilaisille ei ole ollut selkeitä toimintamalleja sisäilmatilanteissa tai ohjeistukset olivat vaihtelevia eivätkä olleet ajantasaisia. Näitä on ohjelman myötä ja myös yhteistyössä ohjelman kanssa (kuten STM:n suositus ”Sisäilmasta oireilevan potilaan hoitosuositus”) kehitetty. Merkittävää ohjelmassa on ollut terveydenhuollon ammattilaisiin kohdentunut toiminta. Heidän osaamisensa ja koulutustarpeensa selvitettiin ohjelman alussa. Sen jälkeen heille on kohdennettu moniammatillista koulutusta sairaanhoitopiireittäin ja myöhemmin hyvinvointialueittain. Koulutuksiin osallistuneet ovat arvioineet koulutukset työnsä kannalta merkittäviksi. TerveyskyläPro-palveluun on toteutettu ammattilaisille verkkokurssi aihepiiristä ja sairaanhoitaja- ja terveydenhoitajaopiskelijoiden opettajille (ammattikorkeakoulutaso) valmis, sellaisenaan opetuksessa hyödynnettävä oppimateriaali. Koulutukset ovat olleet myös moniammatillisia, koska perusterveydenhuollossa oireilevan potilaan tapaa usein ensimmäisenä hoitaja. Lisäksi osaamisen ylläpitoa on tuettu terveydenhuollon ammattilaisten sisäilmaverkostolla. Jatkossa terveydenhuollon osaamisen ylläpito ja oikean tiedon levittäminen, sekä toimien juurruttaminen tulee olemaan haastavaa ilman rahoitusta.

Sisäilmaohjelman väliarvioinnin mukaan sisäilmaan liittyvät oireilu ja huolet ovat vähentyneet ohjelman aikana.

3. Mitä seurauksia on Terveet tilat 2028 -toimenpideohjelman lopettamisesta etuajassa? Jäikö jotakin olennaista kesken tai toteuttamatta? Miten ohjelman lopettaminen mahdollisesti vaikuttaa Kansallinen sisäilma ja terveys -ohjelman loppuun saattamiseen?

Terveet tilat 2028 -toimenpideohjelman lopettaminen etuajassa heikentää tuotosten jalkauttamista, myös ohjelman loppuarvioinnin mukaan tuotosten ja toimintamallien tunnettuuteen jäi paikoin toivomisen varaa.

Kansallinen sisäilma ja terveys -ohjelmaa on päätetty jatkaa, mutta resurssit siihen ovat ymmärtääksemme hyvin pienet. Toiminnot ovat lähinnä verkostojen ylläpitoa ja jo tuotettujen ohjeistusten ja materiaalien levittämistä. Lisäkehittämiseen ei resursseja juurikaan ole. Esim. terveydenhuollolle toteutettavia koulutuksia ei voida jatkaa ilman siihen kohdennettuja resursseja.

Filha ry:n puolesta 20.10.2025

Tuula Vasankari
pääsihteeri, professori
Filha ry